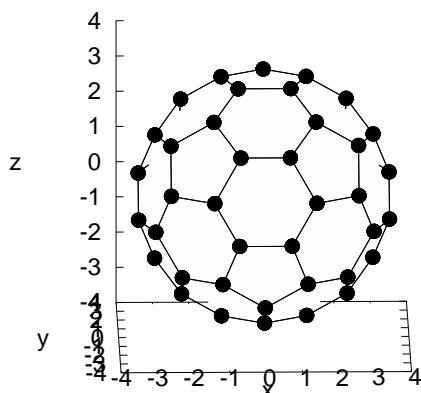

Monte Carlo: modelowanie struktury fullerenów metodą symulowanego wyżarzania

27 kwietnia 2023

1 Wstęp

Rysunek 1: Struktura przestrzenna fullerenu C60 - widok z przodu, tylna część przesłonięta. Położenia atomów węgla zaznaczone są kropkami, a wiązania pomiędzy najbliższymi sąsiadami - czarnymi liniami. Skala na ośiach xyz w angstromach. Średnica C60 wynosi 7.04Å.

Na zajęciach wykorzystamy metodę symulowanego wyżarzania w celu określenia struktury geometrycznej fullerenów czyli klasterów zbudowanych z atomów węgla. W strukturach 3D (struktura diamentu) orbitale atomowe hybrydują w konfiguracji sp^3 (tetraedr - 4 najbliższych sąsiadów) natomiast w strukturach powierzchniowych (grafen, fullereny) w konfiguracji sp^2 (3 najbliższych sąsiadów) - podobnie jak w graficie, gdzie powierzchnie grafenu oddziałują siłami van der Waalsa. Modelowanie wykonamy używając potencjału Brennera, poprawnie opisuje on konfiguracje przestrzenne 2D i 3D atomów węgla. Potencjał i jego parametryzacja przedstawione są w pracy: **D.W. Brenner, Phys. Rev. B 42, 9458(1990)**. Więcej o innych typach potencjałów stosowanych w modelowaniu molekularnym można dowiedzieć się z książki dostępnej w wersji elektronicznej(wyszukiwarka pod adresem springerlink.com): **I.A. Solovyov, A.V. Korol, A.V. Solovyov, "Multiscale modelling of complex molecular structure and dynamics with MBN Explorer", Springer**

1.1 Potencjał Brennera

Potencjał Brennera generalnie opisuje oddziaływanie dwuciałowe (podobnie jak potencjał Lennarda-Jonesa), ale zawiera także informację o liczbie aktualnie utworzonych wiązań po to aby ich ilość nie przekraczała 4. Całkowitą energię potencjalną układu opisuje wyrażenie

$$V_{tot} = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n V_i \quad (1)$$

gdzie V_i to energia oddziaływania i-tego atomu z najbliższymi sąsiadami

$$V_i = \sum_{\substack{j=1 \\ j \neq i}}^n f_{cut}(r_{ij}) \left[V_R(r_{ij}) - \bar{B}_{ij} V_A(r_{ij}) \right] \quad (2)$$

Funkcja $f_{cut}(r)$ ogranicza zasięg przestrzenny tylko do lokalnego otoczenia atomu

$$f_{cut}(r) = \begin{cases} 1, & r \leq R_1 \\ \frac{1}{2} \left[1 + \cos \left(\frac{r-R_1}{R_2-R_1} \pi \right) \right], & R_1 < r \leq R_2 \\ 0, & r > R_2 \end{cases} \quad (3)$$

Uwaga: jeśli liczymy V_i z wzoru (2) to najpierw sprawdzamy warunek czy: $r_{ij} > R_2$? - jeśli jest spełniony to dany wyraz nie daje wkładu do sumy i nie wyznaczamy wartości wyrażenia w nawiasie kwadratowym (wzór 2) - bo jest to czasochłonne i niepotrzebne.

Wyraz $U_R(r)$ określa wielkość potencjału odpychania dwóch atomów, a wyraz $U_A(r)$ to energia ich przyciągania

$$V_R(r) = \frac{D_e}{S-1} \exp \left[-\sqrt{2S} \lambda (r - R_0) \right] \quad (4)$$

$$V_A(r) = \frac{D_e S}{S-1} \exp \left[-\sqrt{\frac{2}{S}} \lambda (r - R_0) \right] \quad (5)$$

Czynnik skalujący potencjał przyciągania \bar{B}_{ij} liczymy jako średnią wyrazów opisujących krotność wiązania

$$\bar{B}_{ij} = \frac{B_{ij} + B_{ji}}{2} \quad (6)$$

Wyraz B_{ij} obliczamy następująco

$$B_{ij} = (1 + \zeta_{ij})^{-\delta} \quad (7)$$

$$\zeta_{ij} = \sum_{\substack{k=1 \\ k \neq i, j}}^n f_{cut}(r_{ik}) g(\theta_{ijk}) \quad (8)$$

$$g(\theta_{ijk}) = a_0 \left[1 + \frac{c_0^2}{d_0^2} - \frac{c_0^2}{d_0^2 + (1 + \cos \theta_{ijk})^2} \right] \quad (9)$$

B_{ji} liczymy identycznie ale odwracamy wskaźniki. θ_{ijk} to kąt pomiędzy wektorami $\vec{r}_{ij} = \vec{r}_j - \vec{r}_i$ oraz $\vec{r}_{ik} = \vec{r}_k - \vec{r}_i$, który liczymy następująco

$$\cos \theta_{ijk} = \frac{\vec{r}_{ij} \cdot \vec{r}_{ik}}{r_{ij} r_{ik}} \quad (10)$$

$$\begin{aligned}
 R_0 &= 1.315 \text{ \AA} \\
 R_1 &= 1.70 \text{ \AA} \\
 R_2 &= 2.00 \text{ \AA} \\
 D_e &= 6.325 \text{ eV} \\
 S &= 1.29 \\
 \lambda &= 1.5 \text{ \AA}^{-1} \\
 \delta &= 0.80469 \\
 a_0 &= 0.011304 \\
 c_0 &= 19 \\
 d_0 &= 2.5
 \end{aligned}$$

1.2 Funkcja korelacji par (Pair Correlation Function)

W modelowaniu molekularnym często stosuje się w przypadku płynów tzw. funkcję korelacji par, która określa gęstość prawdopodobieństwa znalezienia innego atomu w odległości r od atomu położonego w początku układu współrzędnych. Mimo iż nasz problem dotyczy formowania się wieloatomowej cząsteczki, użyjemy tej funkcji do zwizualizowania zmiany korelacji przestrzennych pomiędzy atomami w trakcie symulacji. Wzór opisujący funkcję (PCF)

$$PCF(r) = \frac{\frac{2\Omega}{n^2} \sum_{i=1}^n \sum_{j>i}^n \delta(r - r_{ij})}{d\Omega} \quad (11)$$

gdzie: $\delta(r)$ to delta Diraca, Ω to objętość obszaru symulacji. Nasz problem jest w zasadzie dwuwymiarowy więc powierzchnia sfery/fullerenu (r_{sr} - średnia odległość atomów od środka układu)

$$\Omega = 4\pi r_{sr}^2 \quad (12)$$

natomiast element $d\Omega$ wyraża pole powierzchni w pierścieniu o promieniu r i szerokości dr

$$d\Omega = 2\pi r dr \quad (13)$$

Wzór (11) jest dobry do rozważań teoretycznych, ale w symulacjach musimy pozbyć się delty Diraca i PCF zdefiniować w postaci histogramu. W tym celu określamy średnią odległość atomów od środka

$$r_{sr} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n r_i \quad (14)$$

maksymalny zakres histogramu (odległość między dwoma atomami)

$$r_{max} = 2.5 \cdot r_{sr} \quad (15)$$

ilość podprzedziałów M w histogramie i ich szerokość (niech będzie stała)

$$\Delta r = \frac{r_{max}}{M} \quad (16)$$

Teraz funkcję PCF możemy wyrazić w postaci tablicy 1D, której m-ty element obliczamy następująco

$$pcf[m] = \frac{2\Omega}{n^2} \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j>i}^n \delta_{m,k}}{2\pi r_m \Delta r} \quad (17)$$

$$\delta_{m,k} = \begin{cases} 1, & \text{gdy } k = m \\ 0, & \text{gdy } m \neq k \end{cases} \quad (18)$$

$$k = \text{floor}\left(\frac{r}{\Delta r}\right) \quad (19)$$

$$r_m = \left(m + \frac{1}{2}\right) \Delta r, \quad m = 0, 1, 2, \dots, M - 1 \quad (20)$$

$$(21)$$

Algorytm wyznaczania funkcji korelacji par

```
definiujemy: M, pcf[M]
rsr =  $\frac{1}{n} \sum_i r_i$ 
rmax = 2.5 · rsr
Δr =  $\frac{r_{max}}{M}$ 
for(i=1; i<=n; i++){
    for(j=i+1; j<=n; j++){
        r = rij
        m = floor( $\frac{r}{\Delta r}$ )
        if(m<M) pcf[m] = pcf[m] +  $\frac{2 \cdot 4\pi r_{sr}^2}{n^2 2\pi r \Delta r}$ 
    }
}
```

Uwaga: w algorytmie dodajemy zabezpieczenie w postaci instrukcji *if(m < M)* ponieważ nie zawsze nasz fulleren będzie sferyczny, jeśli jakaś grupa atomów bardziej oddali się od środka układu wówczas może pojawić się wartość $m > M$ co spowoduje wyjście poza tablicę (często określane jako *segmentation fault*).

1.3 Algorytm symulowanego wyżarzania

1.3.1 Położenia atomów

Interesują nas struktury zbliżone kształtem do sfery, więc położenia atomów (i przesunięcia) wygodniej opisywać używając współrzędnych sferycznych (r, ϕ, θ - kąt θ liczymy od osi z), a do liczenia odległości (potencjał oddziaływania) współrzędnych kartezjańskich (x, y, z). Dane całego układu (klastera) trzymamy w tablicy, aby były łatwo dostępne

r_1	ϕ_1	θ_1	x_1	y_1	z_1
\vdots	\vdots	\vdots	\vdots	\vdots	\vdots
r_n	ϕ_n	θ_n	x_n	y_n	z_n

(22)

Jeśli przesuniemy atom to modyfikujemy cały wiersz. Transformacja: sferyczne \rightarrow kartezjańskie

$$x_i = r_i \sin \theta_i \cos \phi_i \quad (23)$$

$$y_i = r_i \sin \theta_i \sin \phi_i \quad (24)$$

$$z_i = r_i \cos \theta_i \quad (25)$$

1.3.2 Losowe przesunięcia atomów

W metodzie SA jedna iteracja polega na próbie losowej zmiany położenia wszystkich atomów w klastrze. W celu określenia prawdopodobieństwa akceptacji nowego położenia i -tego atomu wykorzystamy algorytm Metropolisa-Hastingsa

```
wybieramy indeks cząstki: i
 $U_1, U_2, U_3 \sim U(0, 1)$ 
 $\Delta r = r_i (2U_1 - 1) w_r$ 
 $\Delta \phi = \phi_i (2U_2 - 1) w_\phi$ 
 $\Delta \theta = \theta_i (2U_3 - 1) w_\theta$ 
 $r_i^{new} = r_i + \Delta r$ 
 $\phi_i^{new} = \phi_i + \Delta \phi$ 
 $\theta_i^{new} = \theta_i + \Delta \theta$ 
if ( $\phi_i^{new} < 0$ )  $\phi_i^{new} \leftarrow \phi_i^{new} + 2\pi$ 
if ( $\phi_i^{new} > 2\pi$ )  $\phi_i^{new} \leftarrow \phi_i^{new} - 2\pi$ 

if ( $\theta_i^{new} < 0$ )  $\theta_i^{new} \leftarrow \theta_i$ 
if ( $\theta_i^{new} > \pi$ )  $\theta_i^{new} \leftarrow \theta_i$ 

 $\vec{r}^{new} = [x_i^{new}, y_i^{new}, z_i^{new}]$ 
liczymy starą i nową wartość potencjału atomu:  $V_i^{old}, V_i^{new}$ 
 $p_{acc} = \min \{1, \exp[-\beta(V_i^{new} - V_i^{old})]\}$ 
 $U_4 \sim U(0, 1)$ 
if ( $U_4 \leq p_{acc}$ ) {
    akceptujemy nowe położenie:  $r_i \leftarrow \vec{r}_i^{new}$ 
}else{
    nie akceptujemy przesunięcia - atom pozostaje w starym położeniu
}
```

Powyższy algorytm jest znacznym uproszczeniem, ponieważ po zmianie położenia atomu sprawdzamy tylko zmianę jego energii, wiadomo jednak że może to wpłynąć na energie sąsiadów poprzez czynnik \bar{B}_{ij} . Sprawdzanie zmian w energii sąsiadów znacznie wydłużyłoby jednak proces wyżarzania, czego chcemy uniknąć, więc użyjemy algortymu SA w obecnej wersji.

1.3.3 Losowa (globalna) zmiana promienia sfery

Ponieważ nie wiemy jaki promień powinna mieć sfera na której rozłożone będą atomy, więc promień startowy inicjalizujemy małą wartością. Indywidualne zmiany **współrzędnej radialnej** r_i są mało wydajne, lepiej jest w każdej iteracji spróbować zmienić ją dla wszystkich cząstek jednocześnie - jeśli nowa konfiguracja będzie miała mniejszą energię to zostanie ona zaakceptowana. Szybkość zmian kontrolujemy parametrem W_{all} . Tu też skorzystamy z algorytmu Metropolisa

```
inicjalizacja:  $W_{all} \ll 1$ 
 $U_1 \sim U(0, 1)$ 
for(i=1; i <= n; i++){
     $r_i^{new} = r_i[1 + W_{all} \cdot (2U_1 - 1)]$ 
}
 $E_{tot}^{old} = E_{tot}(\vec{r}_1, \vec{r}_2, \dots, \vec{r}_n)$ 
 $E_{tot}^{new} = E_{tot}(\vec{r}_1^{new}, \vec{r}_2^{new}, \dots, \vec{r}_n^{new})$ 
```

```

 $p_{acc} = \min \left\{ 1, \exp \left[ -\beta (E_{tot}^{new} - E_{tot}^{old}) \right] \right\}$ 
 $U_2 \sim U(0, 1)$ 
if (  $U_2 \leq p_{acc}$  ) {
     $r_i \leftarrow r_i^{new}, \quad i = 1, 2, \dots, n$  - akceptujemy nowe wartości radialne
} else {
     $r_i \leftarrow r_i, \quad i = 1, 2, \dots, n$  - pozostawiamy stare bez zmian
}

```

1.3.4 Parametr β

W klasycznej metodzie parametr β jest związany z temperaturą $\beta = 1/(kT)$. Mała wartość β oznacza duże prawdopodobieństwo akceptacji próbných przesunięć atomów, a duża wartość znacząco je ogranicza. Proces doboru wartości β możemy zautomatyzować wiążąc go z numerem iteracji

$$\beta = \beta_{min} + \left(\frac{it}{it_{max}} \right)^p (\beta_{max} - \beta_{min}) \quad (26)$$

gdzie: it - aktualny numer iteracji, it_{max} - maksymalna liczba iteracji, β_{min} i β_{max} to wartości minimalna i maksymalna parametru, $p > 0$ - wykładnik określający szybkość zmiany wartości β .

1.3.5 Algorytm SA

Mamy potrzebne informacje dotyczące poszczególnych elementów algorytmu więc możemy teraz zapisać sam algorytm SA

```

inicjalizacja: n, itmax, m, wr, wφ, wθ, Wall
               losowe położenia  $\vec{r}_1, \dots, \vec{r}_n$ 

for(int it=1; it<=itmax; it++){
    oblicz  $\beta(it) = \text{wzór}(26)$ 

    for(int i=1; i<=n; i++){
        dokonaj próby zmiany położenia atomu i-tego (rozdział 1.3.2)
    }

    dokonaj próby globalnej zmiany promienia sfery (rozdział 1.3.3)

    if(it%100 == 0){
        wyświetl wartość  $V_{tot}$ 
        zapisz do pliku:
                               aktualną konfigurację wiązań
                               tablicę pcf
    }
}

```

Uwaga: w algorytmie co 100 iteracji (przykładowo) zapisujemy aktualne dane do plików w celu szybkiej weryfikacji struktury przestrzennej. Jeśli w trakcie wykonywania symulacji zauważymy, że konfiguracja położenia atomów zaczyna "znacznie" odbiegać od naszych oczekiwań tj. od kształtu sferycznego, wówczas należy zatrzymać obliczenia, zmienić parametry startowe i wykonać symulację jeszcze raz.

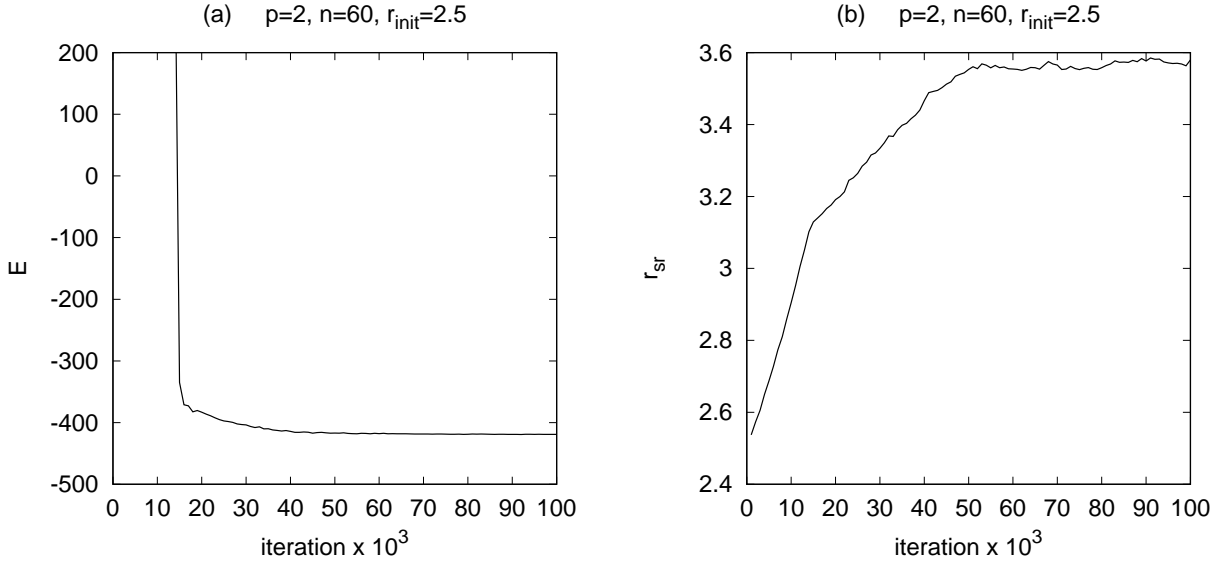
2 Zadania do wykonania

1. Zaprogramować metodę symulowanego wyżarzania z potencjałem Brennera.
2. Wykonać test sprawdzający poprawność liczenia potencjałów, w tym celu wczytać położenia atomów fullereny C_{60} ($n = 60$) z pliku "atoms_positions.c60.dat" (format danych: x_i, y_i, z_i) i obliczyć energię układu, powinna wynosić $V_{tot} = -421.6 \text{ eV}$ co daje energię wiązania na atom równą $E_b = V_{tot}/n = 7.027 \text{ eV}$. Odległości wszystkich atomów od środka układu są identyczne i wynoszą $r_i = r_{sr} = 3.52 \text{ Å}$. Narysować strukturę przestrzenną fullereny C_{60} (np. w sposób opisany w sekcji 3)
3. Wykonać symulację dla parametrów: $n = 60$, $\beta_{min} = 1.0$, $\beta_{max} = 100$, wykładnik $p = 2$, $it_{max} = 10^5$, $w_r = 10^{-4}$, $w_\phi = 0.05$, $w_\theta = 0.05$, $W_{all} = 10^{-4}$. Jako położenia startowe atomów przyjąć: $r_i = 3.5 \text{ Å}$, kąty $\phi_i \in (0, 2\pi)$ i $\theta_i \in (0, \pi)$ wylosować z rozkładu jednorodnego. Narysować uzyskaną strukturę oraz histogram pcf dla $M = 100$ podprzedziałów. Ile wiązań może utworzyć atom węgla? Narysować wykres zmian energii w trakcie symulacji wraz ze zmianami parametru β . Jaką uzyskamy energię układu i jaki r_{sr} ?
4. W zwykłej postaci potencjał Brennera preferuje tworzenie przez atom 4 wiązań z najbliższymi sąsiadami, tymczasem w C_{60} atomy mają tylko po 3 sąsiadów - musimy mu zabronić tworzenia 4 wiązań i pozwolić na tworzenie 3. W tym celu dokonujemy prostej modyfikacji parametru ζ_{ij} w procedurze liczącej współczynnik B_{ij} (wzory 7 i 8)

`if (cos $\theta_{ijk} > 0$) $\zeta_{ij} = 10$`

Innymi słowy: wprowadzamy karę do potencjału przyciągania (zmniejszamy jego amplitudę), gdy wykryjemy że atom chce utworzyć dwa wiązania i kąt między nimi jest bliski $\pi/2$ - to dawałoby właśnie możliwość utworzenia 4 takich wiązań. Kara spowoduje odepchnięcie 4 sąsiada. Powtórzyć obliczenia dla $n = 60$ ze zmodyfikowanym potencjałem. Narysować strukturę i pcf oraz określić energię układu i średni promień r_{sr} . Końcowa energia powinna być bliska $V_{tot} \approx -415 \text{ eV}$ (lub trochę niższa - przykład na rysunku 2). Narysować wykres zmian energii w trakcie symulacji wraz ze zmianami parametru β . Z wykresu pcf odczytać preferowaną odległość między najbliższymi sąsiadami.

5. Powtórzyć symulację ($n = 60$) ze zmodyfikowanym potencjałem startując od $r_i = 2.5 \text{ Å}$. Jaka będzie końcowa średnia odległość atomów od środka układu?
6. Przeprowadzić symulacje ($n = 60$) dla innych wartości: β_{min} , β_{max} , p , w_r , w_ϕ , w_θ . Które kombinacje parametrów dadzą lepszy rezultat końcowy a które gorszy? Najlepiej jest porównywać energie wiązania na jeden atom (np. dla wybranego $n = 30, 40$ lub 60), ponieważ dla różnych n zmieniają się w niewielkim zakresie.
7. Wykonać serię symulacji dla $n = 30, 31, \dots, 40$, za każdym razem startując od losowego rozkładu atomów na sferze. Jako promień startowy przyjąć $r_i = 2.5$ - sfera w trakcie symulacji powinna automatycznie dostosować swoje rozmiary. Dla każdego przypadku obliczyć energię wiązania na jeden atom $E_b = V_{tot}/n$. Wykonać wykres E_b w funkcji n . Energia wiązania jest miarą stabilności układu, czy na podstawie wykresu $E_b(n)$ można określić dla jakich n fullereny będą bardziej stabilne od pozostałych?

Rysunek 2: Przykładowe wyniki: (a) zmiany energii, (b) średni promień klastra dla parametrów $n = 60$, $r_{init} = 2.5$, $\beta_{min} = 1.0$, $\beta_{max} = 100$, $p = 2$, $it_{max} = 10^5$, $w_r = 10^{-2}$, $w_\phi = 0.01$, $w_\theta = 0.01$, $W_{all} = 10^{-4}$.

3 Wizualizacja struktury przestrzennej fullerenu w Gnuplocie

W Gnuplocie istnieje możliwość rysowania wielokątów w 3D, co jest dla nas bardzo przydatne, gdyż to z nich jest zbudowana powierzchnia fullerenu. Do znalezienia wielokątów można wykorzystać funkcję napisaną w C++

```
void write_polygons_from_atoms( double rmax,
                                int n,
                                vector<vector<double>> atom,
                                const char * plik )
```

Należy jej przekazać:

- $r_{max} \approx 1.3 \cdot r_{NN}$, gdzie r_{NN} jest odległością do najbliższego sąsiada odczytaną z histogramu PCF (wysokość pierwszego piku)
- n to liczba atomów
- tablica 2D *atom* zawiera położenia (x_i, y_i, z_i) wszystkich n atomów
- *plik* to nazwa pliku do którego zostaną zapisane wielokąty

Do pliku zostaną wpisane bloki danych zawierające położenia wierzchołków wielokątów, bloki oddzielone są dwiema pustymi liniami aby można było z danych wydobyć informacje dotyczące pojedynczego wielokąta. Rysunek klastra w Gnuplocie wykonujemy przy użyciu poniższych instrukcji


```
set xyplane 0
set view equal xyz
set pm3d depthorder border lw 2
set style fill transparent solid 0.3
splot 'plik' u 1:2:3 w polygons fc "gold"
```

Jeśli interesuje nas pojedynczy wielokąt to używamy opcji **index nr** do wyselekcjonowania bloku danych, bloki danych indeksowane są od 0, np.:

```
splot 'plik' index 0 u 1:2:3 w polygons fc "gold"
```